

Lilia Shevtsova, *Putin's Russia*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., 2002, 306, pp.

کتاب روسیه پوتین یکی از جدیدترین کتاب‌ها در مورد شخصیت، دولتمداری، علایق، دیدگاه‌ها، سیاست و نگرش ریاست جمهوری فعلی روسیه می‌باشد. طی سه سالی که از عمر ریاست جمهوری پوتین بر روسیه می‌گذرد چند ده کتاب هریک از زاویه‌ای، بالاترین مقام سیاسی ابرقدرت سابق را بررسی نموده و دکتترین وی، آمال روسی او و تصمیم‌گیری‌های وی در مقاطع حساس مطالعه شده‌اند. خانم لیلیا شوتسوا، نویسنده کتاب روسیه پوتین از همکاران «بنیاد کارنگی برای صلح بین‌الملل» در واشنگتن و مسکو و از روسیه‌شناسان برجسته می‌باشد. خانم شوتسوا همچنین نویسنده ۶ کتاب دیگر از جمله روسیه یتسین: روایات و واقعیت، گورباچف، یتسین و پوتین: رهبری سیاسی در دوران گذار روسیه است.

کتاب روسیه پوتین شامل مقدمه‌ای به قلم جسیکا مائوس رئیس «بنیاد کارنگی برای صلح بین‌الملل» و نه فصل به شرح ذیل است:

فصل اول تحت عنوان ایفای قدرت کرملین، مباحث: یتسین رو به زوال، راهکار پریماکف، چه کسی روسیه را رهبری می‌کند؟ کرملین در جستجوی یک وارث، رسوایی بانک نیویورک، ورود پوتین، روسیه در پی نظم، فواید جنگ، را بررسی می‌نماید.

«طی یک دوره بسیار کوتاه زمانی در تابستان ۱۹۹۹، طیف نمای حیات سیاسی روسیه به شدت چرخش نمود. پس از تابستان، سیاستمداران می‌بایست از پریماکف به عنوان جانشین یلتسین حمایت می‌نمودند. جامعه آماده پذیرش یک رهبر ارشد و هوشیار جهت پیشنهادات اصلاحی قانون اساسی بود که می‌بایست کابینه‌ای قوی و پارلمانی متنفذ ایجاد نماید در این تابستان، به نظر می‌رسید که سیاستمداران و جامعه تجربه پریماکف را فراموش کرده‌اند و به سوی فردی جوان و ناشناخته (پوتین) نظر کردند که حضور بسیارش سمبل نظم سخت و فرمانروایی خشن او بود. ص ۴۱

فصل دوم کتاب روسیه پوتین تحت عنوان پایان حیات سیاسی یلتسین مطالبی از جمله: انتخابات پارلمانی ۱۹۹۹، سرنوشت پیچیده لیبرالهای روسیه، حزب کمونیست هنوز به عنوان یک عامل قدرت، یلتسین همه را سردرگم کرده و منحرف می‌نماید، آنچه یلتسین برای وارث خود می‌گذارد را داراست.

«روسیه می‌بایست بهایی گران برای رهایی از ناتوانی پرداخت نماید، شکل نیمه‌جانی از اتوکراسی که یلتسین به جای گذاشته بود. اما ابتدا باید دید آیا پوتین در جهت شکل دادن شبه دموکراسی یلتسین تلاش می‌نماید. اگر پوتین از عهده این کار بر نیاید جامعه باید برای اشتباهات پدر رژیم وارثش که تلاش کرد جامعه چندگانه را حفظ نماید خساراتی را متحمل شود. یلتسین ممکن است به عنوان عامل تحول معرفی شود و این که چطور عادات و رسوم دموکراتیک را تحمل کرده و طرز فکر جدیدی کسب نمود». ص ۶۷

فصل سوم با عنوان پوتین، رهبر روسیه جدید حاوی سرفصل‌های: انتخابات ریاست جمهوری بدون فرصت انتخاب، چه دوره‌ای باید اختیار گردد؟ شبکه عنکبوتی جدید کرملین، شکل‌گیری دولت، رام نمودن حکومت‌مداران، کسانی که بر آنها تکیه می‌نمایند، دستگاه اطلاعاتی نگران، است.

«جامعه جهت فراهم نمودن پایه گروه‌های اجتماعی که حمایت لیبرالی را برای هیأت

اجرایی ایجاد کند به قدر کافی توسعه نیافته بود. بخش تجاری کوچک و متوسط در روسیه که بیشترین سود را در رقابت منصفانه و قواعد مساوات‌گرا و دور نمودن صاحبان ثروت دارد هنوز برای هموزنی با حاکمیت جدید بسیار ضعیف است. سازمان اطلاعاتی خسته و عقیم و به واسطه اصلاحات دچار یأس و ناامیدی شده است. روسیه به عنوان جامعه شهری در مقیاس وسیع، پس از بیش از یک دهه تحول بعد از کمونیسم، هنوز یک منبع فشار قدرتمند نبوده بی‌نظم و فاقد ساختارهای لازم می‌باشد.» ص ۹۹

فصل چهارم به نام زمان وفاداری با گفتارهای: پوتین تابوی شکنجه صاحبان ثروت را باطل می‌کند، پیروزی در سرزمین سخت؛ اوت ناگوار و خفقان، تحکیم رژیم که در آن ریاست جمهوری برترین مقام را داراست، اصلاحات نظامی، همراه می‌باشد.

«رهبری نظامی روسیه بسیار زودتر با چالش‌های مربوط به زمینه جدید امنیتی مواجه شده بود. از یک طرف، روشن بود که باید امنیت مرزهای جنوب روسیه با چین و آسیای مرکزی تقویت گردد. از طرف دیگر، هنوز نظامی‌گری روسیه، ناتو را یک تهدید دانسته و بنابراین ضرورت استحکام و تقویت پاسداران مرزی و حفظ ظرفیت هسته‌ای اش را پیگیری می‌نماید. یک روسیه ضعیف قادر نیست مدتی طولانی به تمامی این چالش‌ها پاسخ دهد؛ روسیه می‌بایست در مورد یک مجموعه جدید اولویت‌های امنیتی به جای تداوم بنای ارتش براساس مدل شوروی سابق و صرفاً کاهش شمار آنها تصمیم بگیرد.» ص ۱۳۳

فصل پنجم زیرعنوان قدرت در حد اعلان‌های چین چون یک دام، حکومت در پناه تفنگ، سرود روسیه، پوتین وارد جهان می‌شود، چرا رئیس جمهور خواستار قدرت است؟ را داراست.

«بیشترین تغییر در نیروهای سیاسی ادامه پیدا نمود به امید این که پوتین می‌بایست به موضع آنها آرایش دهد. لیبرال‌ها انتظار داشتند پوتین به آنها بپیوندد و جناح چپ و سیاستمداران او بسیار به آنها نزدیکتر است. شخصیت آقای پوتین نشان می‌دهد که آینده

روسیه ناشناخته است. اکنون به اندازه سال گذشته از شخصیت وی آگاهی داریم. یوتین به مردم اجازه نمی‌دهد به شخصیت وی پی ببرند. به واسطه نگاه شکل نیافته یوتین و معامله سیاسی با نیروهای اصلی سیاسی - بعضی چیزها برای بعضی و دیگر چیزها برای دیگران - او مواضع قدرت و ثبات سیاسی خود را، حداقل در حال حاضر، تجهیز نموده است.» ص ۱۶۲

فصل ششم با عنوان روسیه آسوده شده حاوی مطالب: بازگشت، جامعه در جستجوی آرامش، گلیسم روسیه، چه کسی روسیه را بیشتر دوست دارد؟ می‌باشد.

«وجهه مدرنیته روسی بتدریج در کانون توجه قرار می‌گرفت و به موازات آن، شخصیت‌ها از صحنه خارج شدند: ادارات کا.گ.ب، ثروتمندان، لیبرال‌ها، کمونیست‌ها، مدافعان قدرت بزرگ و اعضای دستگاه اطلاعاتی. اما این مجموعه مناسب مطیعانه خارج از یک دایره دقیقاً ترسیم شده حرکت می‌کردند. البته، در هر لحظه آنها باید حرکت را لغو می‌نمودند. آن حوادث می‌بایست اتفاق بیفتند اگر نقش آفرینان در نیروی گریز از مرکز اقتدار حاکمیت را در حال کاهش احساس نمایند. این تکثرگرایی براساس اصول یا الزامها بنا نهاده نشده‌اند بلکه براساس احساسات و قوه ادراک پدید آمده که بی‌شکل، بی‌ثبات و غیرقابل پیشگویی هستند.» ص ۱۸۶

فصل هفتم با عنوان یورشی با انتظار طولانی مطالب: یوتین در اصلاحات بازار تجدیدنظر می‌نماید، مبارزه افراد پست، همکاری مسکو و واشنگتن، ریاست جمهوری روسیه غرب را انتخاب می‌کند، آشفته‌گی علائم را بررسی می‌کند.

«موانع اقتصادی بهبود اقتصادی بیشتر را به تعویق انداخت و در واقع موانع بنیادی بیشتری برای یک بازار مدرن بودند. این موانع از فقدان فاصله آشکار بین حوزه‌های خصوصی - عمومی و اقتصادی - سیاسی حاصل شدند؛ سپس به ترکیب و اختلاط تجارت و قدرت هدایت گشت که به غیرشفافی، فساد و بد جلوه دادن رفتار اقتصادی و همچنین تأثیر بر اقتصاد منطقه منجر شد. در واقع، کلید اصلاحات اقتصادی بیشتر تعامل با موانع اقتصادی نبود بلکه تغییر در سیستم سیاسی مورد نظر بود.» ص ۲۱۷

فصل هشتم با عنوان در آستانه دوران جدید از مباحث: ماهیت ثبات، تداوم بیم‌ها، موفقیت سیاست خارجی پوتین، بی‌ثباتی‌های جدید، نظم و آزادی گفتگو می‌کند.

«طرح‌های آمریکا برای حمله نظامی و تغییر رژیم در عراق در پایان سال ۲۰۰۲ آزمایشی جدید برای صف‌بندی آمریکا-روسیه شد. برای اولین بار پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، دستور کار سیاست خارجی و منافع اقتصادی ایالات متحده و روسیه در اواخر حکومت صدام حسین به وضوح از هم دور شدند. روسیه از این که جنگ در عراق وضعیت فزاینده‌تری در منطقه و نزدیک مرزهای روسیه را بی‌ثبات می‌نماید بیم داشت. نظر به داستان ناتمام افغانستان، این نگرانی از طرف روسیه بجا بود. نهاد سیاسی روسیه و ثروتمندان روسی بیشتر نگران بودند که یک رژیم جانشین صدام در عراق بدهکاری ۸ میلیارد دلاری این کشور به روسیه را نخواهد پذیرفت و جنگ، سرمایه‌گذاری‌های روسیه در عراق و نیز قراردادهای چندین میلیارد دلاری در زمینه نفت را به مخاطره خواهد انداخت.» ص ۲۴۸

فصل نهم با عنوان داستان ناتمام: چگونه روسیه با چالش‌ها مواجه می‌شود؟ از مباحث هدف و ابزار غرب، دادوستد فاوستی، آیا روسیه قادر به طرد نظام روسی تماماً و برای همیشه می‌باشد؟ ثبات به عنوان دوره تنفس، آیا پوتین رژیم خود را از بین می‌برد؟ و آرزوی روسیه، سخن می‌گوید.

«اولین انتخاب یک تداوم تقلید و بازسازی دهکده‌های پوتمکین را در نظر داشت که به طور معمول برای تفریح رهبران سیاسی روسیه مورد استفاده قرار می‌گیرند. این وضع یک زندگی خیالی خواهد بود: قدرتهایی که وانمود می‌کنند حاکمند و مردمی که تظاهر می‌کنند تابعند. آن انتخاب تنزل رتبه آرام بدون فرصتی برای روسیه جهت تکیه به خود خواهد بود.... تاریکترین سناریو برای کشور گسترش آرام فساد است که الزاماً همیشه نمایان نبوده ولی در پایان باید به فروپاشی اراده مردم حاصل روح روسی مخاطره‌آمیز و غرور روشنفکرانه منتهی

گردد، همچنین با درهم برهمی و مغشوشی طی سالها و دهه‌ها همراه می‌باشد. این بهای باثبات نمودن واقعیت جاری روسیه است.»

کتاب روسیه پوتین نشان می‌دهد چگونه روسیه تحت حکومت ولادیمیر پوتین کوشش کرده تا هویت جدید بین‌المللی خود را تبیین نماید. این کتاب خوشبینی و امید نسبت به آینده روسیه در یک نقطه طیف و خشم و نگرانی را در طرف دیگر طیف نشان می‌دهد. روسیه پوتین همچنین گویای ابهام در دوران گذار روسیه است. از یک طرف، این ابهام به حفظ تداوم زمان یلتسین و پیش از یلتسین و رفتارها به عنوان داروی مسکن برای آنها که می‌خواهند در گذشته زندگی نمایند کمک می‌نماید و لذا به عنوان عامل اصلی ثبات تبدیل گشته است. از طرف دیگر، این ابهام روسیه را از تطور قوی‌تر همراه با تنش‌های جدید اجتناب‌ناپذیر محفوظ می‌دارد.

هر کشوری در دوران گذار با معماهای خاص خود بین ثبات و لغزش روبرو می‌گردد. برای روسیه، این معما به واسطه این واقعیت که یک تطور رادیکال و تحولات متوالی مسکو را نمی‌تواند کنترل کند پیچیده است. کتاب روسیه پوتین راجع به پارادوکس‌های گذار گفتگو می‌کند و این که چگونه پوتین سرهنگ سابق کا.گ.ب، روسیه را به سمت هواداری از غرب منعطف نموده است. کتاب روسیه پوتین درباره رهبری روسیه بحث می‌نماید به طوری که نهاد سیاسی اصلی روسیه همچنان یکی است. از سال ۲۰۰۰، رهبری روسیه این کشور را قادر نموده که دوباره خود را تقویت نماید. مشکل کلیدی که مانع ارتقای روسیه به عنوان یک دولت مدرن و لیبرال دموکراسی می‌باشد این واقعیت است که رهبری سیاسی تنها نهاد تصمیم‌گیری در زمینه‌های اصلی و مسایل مهم جامعه محسوب می‌گردد.

آخرین نکته این که رهبر و رهبری روسیه طرح و نقشه خاصی را الگو قرار داده و روسیه به ناگهان تغییرات اساسی نموده است. مطالعه کتاب روسیه پوتین از جهت شناخت این تغییرات در برهه‌ای خاص و حیاتی برای محققان مسایل روسیه بسیار مفید می‌باشد.

قاسم ملکی - مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز